

مشهور فقهاء امامیه برآنند که تحاکم طرفین دعوا و رضایت آنان قبل از صدور رای کافی است در لزوم تقبل حکم صادره و دیگر رضایت بعداز حکم لازم نیست.

تحقیق در شرایع می فرماید:
ولو تراضی الخصم بواحد من الرعیه
فترافقاً عليه فحكم لزمها حکمه ولا يشرط رضا هما
بعد الحكم.

ترجمه: اگر متخاصلین به قضاوت فردی تراضی نمودند و به او ترافع کردند و او حکم کند، بنابراین حکم او بر متخاصلین لازم است و رضایت متخاصلین پس از صدور حکم لازم نیست.
و قریب به همین مضمون متن عبارت علامه در قواعد است.

مرحوم صاحب جواهر در شرح عبارت شرایع می گوید: کمتر کسی در این مطلب مخالفت نموده و تنها تنی چند تن از فقهاء رضایت طرفین دعوا را بعداز صدور حکم معتبر دانسته‌اند.

حدود صلاحیت قاضی تحکیم:
در اینکه حدود صلاحیت قاضی تحکیم چیست؟
بین فقهاء عامه و خاصه اختلاف نظر زیادی است،
مشهود برآنند که قاضی تحکیم تنها در حقوق آدمی
می‌تواند دخالت نماید. و در امور جزائی به هیچ وجه
نمیتواند وارد گردد.^(۴)

۲- قاضی منصوب:
قاضی منصوب کسی است که از طرف ولی امر
برای مردم نصب می‌گردد، که در این صورت رضایت
رفین

دعوا به قضاوت اولازم نیست، بلکه با تظلم یکی از طرفین، رسیدگی نموده و حکم قضیه را صادر مینماید و طرفین ملزم به قبول خواهند بود.

در اینکه شرایط قاضی منصوب اینچه چیست؟ آیا همه کس میتواند، ازناحیه طرفین دعوا دعوت به قضاوت شود و قضاوت نماید؟ یا اینکه خیر، اوهم همانند قاضی منصوب دارای شرائطی است؟ بین فقهاء مورد بحث و گفتگو است.

مشهور فقهاء برآنند که شرائط قاضی منصوب این همان شرائط قاضی منصوب است که یکی از آن شرائط شرط اجتهاد شمرده شده است.^(۵)
براساس این نظریه، این سخن مطرح است که تقسیم قاضی به قاضی منصوب و قاضی تحکیم تنها در زمان حضور مطرح خواهد بود، ولی در زمان غیبت و عدم سطح یدولات امر دیگر جائز برای این تقسیم باقی نخواهد ماند.

زیرا با توجه به اینکه در زمان غیبت ولی عصر احوال‌گذار، عموم مجتهدین جامع الشرائط مامور به قضاوت هستند، لذا تمام کسانیکه واجد شرائط قاضی تحکیم هستند، همان کسانی خواهند بود که به منصب عام قاضی منصوب نیز میباشند.^(۶)

البته در زمان غیبت، در مروریکه حکومت اسلامی تشکیل یابد و ولی امر بسط یدداشته باشد، همانند زمان حضور، به منظور حفظ نظام و عدم اختلال امور ممکن است شخص یا شخاصی معین را جهت قضاوت بین مردم منصوب نماید.

بسم الله الرحمن الرحيم

اهمیت قضاوت:

قضاوت منصب شریفی است که خداوند متعال در مرتبه اول به پیامبرانش تفویض فرموده چنانکه در قرآن مجید آمده است:

۱- فبعث الله النبیین مبشرین و منذرین و انزل معهم الكتاب والمیزان لیحکم بین الناس
فیما اختلفوا فیه (بقره- ۲۱۳)

ترجمه: پس خداوند پیامبران را بشارت دهنده و انذار کننده، فرستاد تا در اختلافهای مردم حکومت نمایند.

۲- یادا و دانا جعلناک خلیفه فی الارض
فاحدم بین الناس بالحق ولاتبع الهوى فيضلک عن سبیل الله (ص- ۲۶)

ترجمه: ای داود ماتورا خلیفه روی زمین قرار دادیم پس حکم کن بین مردم به حق و متابعت هوی نکن تا از راه خدا منحرف گردد.

انبیاء عظام با دریافت چنین منصبی آنرا به افراد ذی صلاح تفویض مینمودند و این سمت از ناحیه پیامبر خاتمه (ص) بر اوصیاء آن حضرت تفویض شده است و آن بزرگواران، گاهی خود چنین وظیفه خطیر را انجام میدادند و گاهی بر حسب ضرورت در بلاد مختلف افراد واجد شرایط را منصب مینمودند.

در زمان غیبت ولی عصر عج افرادی که دارای ویژگیهایی که در آینده به آن اشاره خواهد شد، هستند بنحو عام مامور به انجام وظیفه قضاوه میباشند.

مسئلیت سنگین:

در اسلام برای قاضی احترام خاصی قائل شده تا حدی که رد حکم او را رد بر الله دانسته است (۱)، و مقابلاً هم مسئلیت آنان را رهچه سنگین تر معرفی نموده، و آنرا منصبی خطیر شمرده و به آنان هشدار میدهد که همواره در مز هلاکت قرار دارند، و هر لحظه احتمال آن میرود که در درمهای هولناک سقوط نمایند که ذیلاً به چند نمونه از آن احادیث اشاره میگردد.

۱- قال رسول الله: لسان القاضی بین جمرين من نار حتى تعذى بين الناس فاما هي الجنة فاما في النار (۲)

ترجمه: پیامبر فرمود زبان قاضی بین دولهیب آتش است تا آنکه بین مردم قضاوت کند تا در بهشت میرود و یا در دوزخ.

۲- عن أبي عبد الله: القضاة أربعه ثلاثة في النار و واحد في الجنة، رجل قضى بجروحه و هو يعلم فهو في النار - و رجل قضى بجروحه و هو لا يعلم فهو في النار - و رجل قضى بالحق و هو يعلم فهو في الجنة (۳)

ترجمه: حضرت ابی عبد الله صادق فرموده است: قاضی بر چهار قسم‌اند که تنها یکی از آنها در بهشت است.

آینه دادرسی اسلامی

حجه الاسلام سید مصطفی محقق داماد

مردی که قضاوت به ناحق کند در حالیکه آگاه است، او دوزخی است، و مردیکه قضاوت به ناحق کند و نا آگاه باشد، او نیز در آتش خواهد بود، و مردیکه قضاوت به حق نماید ولی نا آگاهانه قضاوت نماید اونیز جایگاهش در آتش است.

نها مردیکه قضاوت به حق نماید و آگاه عمل کند، او در بهشت بین خواهد بود.

۳- قال النبي اذا جلس القاضی فی مجلسه هبط عليه ملکان لیدوانه ویر شدانه ویوفقانه واذا جاء رعر جا و ترا کاه (مستدرک باب ۱۰ جزء ۲ از ابواب آداب القاضی)
پیامبر فرمود: هنگامیکه قاضی در جلسه قضاوت می‌نشیند، دو فرشته بر او نازل میگردند و او را ارشاد و راهنمایی مینمایند، اگر از مسیر حق مترجف گردد، او را ترک میکنند.

همانطوریکه قضاط در صورت رعایت موازین و حکم بربطق ما انزل الله یکی از مهمترین وظایف شرعی را انجام داده و رضوان خدای متعال را برای خویش کسب خواهند نمود.

اقسام قاضی:

در متون فقهی، قاضی بر دو قسم شمارش شده:

۱- قاضی تحکیم
در اسلام متادین حق دارند که با تراضی یکدیگر شخصی واجد شرایط قضاوت را بسعوان حکم بین خویش، انتخاب نمایند این قاضی را در اصطلاح فقهاء، قاضی تحکیم میگویند.